

УДК 82.0:347.78

КАЛІНІЧЕНКО Михайло – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. Степана Бандери, 12, Рівне, 33028, Україна (kalina.ua1980@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5275-4715>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.7>

Бібліографічний опис статті: Калініченко, М. (2024). Аналіз літературних персонажів в експертизі об'єктів авторського права. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 60, 57–63, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.7>

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНИХ ПЕРСОНАЖІВ В ЕКСПЕРТИЗІ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Анотація. Мета статті полягає в розробленні комплексної методології аналізу літературних персонажів у рамках експертизи об'єктів авторського права, що уможливорює належне визначення рівня оригінальності та унікальності персонажів як складників літературного твору. У сучасних умовах, коли кількість юридичних спорів щодо порушень авторського права продовжує зростати, дослідження специфіки літературних персонажів як окремих об'єктів авторського права набуває особливої актуальності. Аналіз літературних персонажів є важливим інструментом у контексті вирішення спорів щодо плагіату та порушення авторських прав, адже саме персонажі часто стають одними з найбільш впізнаваних і значущих елементів художніх творів. У цій розвідці застосовано міждисциплінарний підхід, що включає кілька методологічних компонентів. Перший компонент – методи порівняльного літературознавчого аналізу, спрямовані на виявлення текстуальних і стилістичних особливостей персонажів, їхніх поведінкових і мовних характеристик. Другий компонент – елементи юридичного аналізу авторського права, які забезпечують правову оцінку унікальності персонажів і меж допустимих запозичень. Третій компонент – методи когнітивної лінгвістики, що допомагають досліджувати мовні маркери характерів персонажів, їхній дискурсивний внесок у структуру тексту та концептуальні особливості. Наукова новизна дослідження полягає у створенні універсальної моделі аналізу літературних персонажів, яка враховує як текстуальні, так і концептуальні особливості героїв з метою визначення їхнього правового статусу як потенційних об'єктів авторського права. У статті обґрунтовано, що літературний персонаж може вважатися оригінальним, якщо його характеристики достатньо унікальні та новаторські в межах художнього контексту. Запропонована модель передбачає аналіз таких критеріїв, як опис зовнішності, внутрішніх характеристик, психологічного розвитку, мовних особливостей, соціального контексту та авторських інтерпретацій. Окремо розглянуто питання меж допустимих запозичень характеристик персонажів та їхнього впливу на оригінальність твору. Визначено, що надмірне запозичення зовнішніх чи внутрішніх рис персонажа може знизити рівень його унікальності та викликати сумніви щодо оригінальності твору загалом. Також у статті приділено увагу концептуальним аспектам аналізу, таким як порівняння ідей, втілених у літературних персонажах, і способів реалізації їх у тексті. У висновках доведено, що детальний аналіз літературних персонажів може бути ключовим інструментом у вирішенні юридичних спорів щодо порушень авторського права. Визначено критерії, які дадуть змогу експертам чітко розмежовувати запозичення та оригінальність літературного твору. Запропонована методологія сприятиме уніфікації експертних підходів у сфері авторського права та підвищенню точності юридичних оцінок.

Ключові слова: авторське право, літературний персонаж, експертиза, оригінальність, унікальність, правовий аналіз, текстуальні особливості.

KALINICHENKO Mykhailo – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Romance and Germanic Philology, Rivne State University for the Humanities, 12, Stepan Bandera str., Rivne, 33028, Ukraine (kalina.ua1980@gmail.com).

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5275-4715>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.7>

To cite this article: Kalynichenko, M. (2024). Analiz literaturnykh personazhiv v ekspertyzi ob'ektiv avtorskoho prava [Analysis of literary characters in the examination of copyright objects]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 60, 57–63*, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2024.60.7> [in Ukrainian].

ANALYSIS OF LITERARY CHARACTERS IN THE EXAMINATION OF COPYRIGHT OBJECTS

Summary. *The purpose of this article is to develop a comprehensive methodology for analyzing literary characters within the framework of copyright object examination. This methodology aims to determine the originality and uniqueness of characters as integral elements of literary works. In the contemporary context, where the number of legal disputes related to copyright infringement continues to grow, the study of literary characters as distinct copyright objects has become particularly relevant. Analyzing literary characters represents a crucial tool for resolving disputes concerning plagiarism and copyright violations, as characters often constitute some of the most recognizable and significant components of artistic works. The research employs an interdisciplinary approach that integrates several methodological components. The first component involves methods of comparative literary analysis, focusing on identifying textual and stylistic features of characters, their behavioral traits, and linguistic characteristics. The second component includes elements of legal analysis of copyright law, which provide a framework for assessing the uniqueness of characters and defining the boundaries of permissible borrowing. The third component applies methods of cognitive linguistics to explore linguistic markers of characters' traits, their discursive contributions to text structure, and their conceptual features. The scientific novelty of this study lies in the development of a universal model for analyzing literary characters, which considers both textual and conceptual characteristics to determine their legal status as potential copyright objects. The research substantiates that a literary character can be deemed original if its traits are sufficiently unique and innovative within the artistic context. The proposed model involves analyzing such criteria as descriptions of appearance, internal characteristics, psychological development, linguistic peculiarities, social context, and the author's interpretations. The article also addresses the issue of permissible borrowing of character traits and its impact on the originality of a work. It establishes that excessive borrowing of external or internal traits may diminish the uniqueness of a character and raise questions about the overall originality of the work. Furthermore, the study explores conceptual aspects of analysis, such as comparing the ideas embodied in literary characters and the ways these ideas are realized in the text. The conclusions demonstrate that a detailed analysis of literary characters can serve as a key tool in resolving legal disputes concerning copyright infringement. The study identifies criteria that enable experts to clearly differentiate between borrowing and originality in literary works. The proposed methodology is expected to contribute to the unification of expert approaches in the field of copyright and enhance the accuracy of legal assessments.*

Key words: *copyright, literary character, examination, originality, uniqueness, legal analysis, textual features.*

Постановка проблеми. Літературні персонажі – це не лише унікальні культурні феномени, але й об'єкти літературознавчого аналізу та юридичного захисту у сфері авторського права. У літературознавстві їх трактовано як складні наративні конструкції, що поєднують авторське бачення, художні тра-

диції та соціокультурні впливи. Міждисциплінарні студії дають змогу поглибити розуміння літературних персонажів, аналізуючи їх як інтелектуальні об'єкти, що виходять поза межі літературного контексту та набувають значення в галузі права, зокрема у сфері авторського права.

Літературні персонажі відіграють центральну роль у процесі формування художніх творів, однак їхня правова захищеність часто викликає дискусії. Як можна визначити оригінальність персонажа? Які критерії допомагають відокремити захищений літературний образ від незахищених загальновідомих сюжетів чи стереотипних типажів? Ці питання потребують не лише юридичного, але й літературознавчого осмислення.

Міждисциплінарний підхід ключовий у вирішенні зазначених проблем. Він уможливорює поєднання методів аналізу літературних текстів із правовими механізмами оцінки інтелектуальної власності. У межах цього дослідження особливу увагу приділяємо літературознавчим аспектам вивчення персонажів, зокрема їхній оригінальності, художній деталізації та впливу на читача, а також способам використання цих характеристик у юридичній експертизі.

Актуальність теми. Актуальність теми зумовлена розвитком міждисциплінарних досліджень, які пропонують нові шляхи аналізу літературних персонажів у контексті права. Літературознавство як наука має потужний методологічний інструментарій для вивчення структурних, семантичних і художніх характеристик персонажів. Інтеграція цих підходів у юридичну практику сприяє підвищенню точності експертиз та створенню ефективніших механізмів захисту інтелектуальної власності.

Особливої актуальності тема набуває в Україні, де правова охорона літературних персонажів досі залишається малодослідженою. У сучасних умовах зростання міжнародної співпраці в ділянці культури та посилення креативного сектору потреба в розвитку національної судової та експертної практики надзвичайно важлива. Аналіз досвіду інших країн, зокрема США та ЄС, допомагає сформулювати ефективну методологію для захисту літературних персонажів, врахувати як літературознавчі, так і правові аспекти. Отже, дослідження взаємозв'язку літературознавства та авторського права в контексті експертизи літературних персонажів не лише розширює наукові горизонти, але й сприяє вирішенню важливих практичних питань у сфері інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження літературних персонажів як об'єктів авторського права посідають важливе місце в сучасній науковій літературі, оскільки ця тема перебуває на перетині кількох дисциплін – літературознавства, права інтелектуальної власності та культурології. Вагомий внесок у теорію авторського права зробили праці Джейн Гінзбург (Ginsburg, 2003), яка досліджувала зв'язок між творчим процесом і правовими механізмами захисту авторських прав. У своїх розвідках вона акцентувала увагу на складності визначення меж правової охорони елементів художнього твору, зокрема персонажів, що мають високий ступінь оригінальності. Вільям Фішер (Fisher, 2004) у праці «Theories of Intellectual Property» зосередився на концептуальних аспектах авторського права, зважаючи на його роль у стимулюванні творчості. Його розвідки заклали основу для подальшого дослідження природи літературних персонажів як самостійних об'єктів правової охорони. Праця Лоуренса Лессіґа (Lessig, 2004) «Free Culture» окреслила проблему надмірної комерціалізації творчих продуктів, з літературними персонажами включно, і балансу між суспільними інтересами та правами творців. Серед юридичних досліджень заслуговують на увагу роботи Рейчел Кволл (Kwall, 2013), яка аналізує моральні права авторів і підкреслює їхню важливість для захисту літературних персонажів. Кволл наголошує, що такі права уможливають збереження художньої цілісності персонажів та їхню ідентичність, що є критичним у випадках адаптації та комерціалізації. Значний внесок у розуміння еволюції авторського права в цифрову епоху зробили дослідження Роберта Волтерса (Walters, 2010). Вони підкреслили роль цифрових технологій у зміні способів створення, використання та захисту літературних персонажів.

У сфері літературознавства важливими є праці, присвячені аналізу структури та функцій персонажів у художньому тексті. Інтеграція літературознавчих підходів у правові дослідження все ще недостатньо вивчена, особливо в контексті української наукової та експертної практики. Тож сучасні праці з міждисциплінарного аналізу літературних персонажів сприяють розширенню наукових уяв-

лень про їхній правовий статус і методологію експертиз. Отже, аналіз останніх досліджень свідчить про зростання інтересу до теми літературних персонажів як об'єктів авторського права. Проте існує потреба в інтенсивнішому розвитку міждисциплінарного підходу, що враховує як літературознавчі, так і правові аспекти.

Метою статті є дослідження методологічних підходів до аналізу літературних персонажів як об'єктів авторського права. Вона передбачає розв'язання таких **завдань**: окреслити літературознавчі основи аналізу персонажів; виявити ключові критерії їхньої оригінальності та індивідуальності; розглянути юридичні аспекти, пов'язані з правовою охороною цих елементів художніх творів. Особливий акцент зроблено на міждисциплінарному підході, що інтегрує відомості з літературознавства, права інтелектуальної власності та експертної практики. Він дає змогу визначити специфічні інструменти й критерії, які можуть бути використані під час проведення експертиз, пов'язаних із захистом літературних персонажів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних персонажів як об'єктів авторського права вимагає комплексного підходу, що поєднує методи літературознавства, правознавства та міждисциплінарних студій. У межах цього дослідження розглянуто основні критерії, які мають значення для визнання персонажів самостійними об'єктами авторського права, а також юридичні особливості їх захисту в сучасному правовому полі.

У літературознавстві персонажі визнано важливими складниками художнього твору, актуальними для розвитку сюжету та трансформації образів. Тож важливо визначити, чи є персонаж достатньо оригінальним, щоб бути охоронюваним авторським правом (Ginsburg, 2003, p. 124). Встановлено критерії, за якими належить оцінювати творчі аспекти персонажа: його унікальність, глибина характеру, вплив на сюжетну лінію, інтерпретаційні можливості. Вони допомагають відрізнити стереотипні чи побутові образи від тих, що є втіленням авторської концепції та результатом інтелектуальної діяльності.

Літературознавчий підхід до аналізу літературних персонажів як об'єктів автор-

ського права передбачає не лише оцінку їхньої ролі в сюжетній побудові, але й розгляд культурних, психологічних та естетичних аспектів, що визначають їхню оригінальність та самобутність. З огляду на те що персонаж – один із центральних елементів художнього твору, його глибина і характер зазвичай визначальні для включення механізмів охорони авторського права, адже саме персонаж часто є тим елементом, що забезпечує популярність твору і його інтеграцію в культурний контекст.

Поняття «оригінальність» ключове для визначення можливості літературного персонажа бути об'єктом авторського права (Kwall, 2013, p. 87). Оригінальність у літературознавстві не обмежена фізичними чи зовнішніми характеристиками героя, а охоплює також складність його психологічного портрета, унікальність мовного вираження, соціальні й культурні особливості. Персонаж, якому властиві ці ознаки, може бути визнаний оригінальним і таким, що заслуговує на захист від копіювання чи несанкціонованого використання в інших творах.

Існує кілька критеріїв визначення оригінальності персонажа.

1. Психологічна глибина. Персонаж, наділений багатим внутрішнім світом, складними переживаннями й конфліктами, зазвичай більш вартісний із погляду авторського права. Це дає змогу виділити його з-поміж типових персонажів, які не мають такої багатогранності.

2. Мовні та поведінкові особливості. Персонаж, який говорить або діє по-особливому, може створювати враження унікальності. Він може мати специфічний стиль мовлення, який визначає його індивідуальність, і це є важливим елементом авторського захисту.

3. Роль у сюжеті та розкритті теми. Важливо, щоб персонаж був не просто фоновим елементом сюжету, а реально впливав на розвиток подій, на формування конфлікту чи досягнення мети. Це уможлиблює його визнання об'єктом авторського права.

У літературі наявні різні типи персонажів, серед яких можна виділити центральні, другорядні та епізодичні. Проте лиш центральні персонажі, найактуальніші для розвитку сюжету, можуть бути предметом автор-

ського права, позаяк їхня оригінальність і роль у творі значною мірою визначають його художню цінність.

Центральні персонажі мають зазвичай яскраво виражену індивідуальність, яку автор розкриває через характеристику їхньої зовнішності, внутрішні монологи, взаємини з навколишнім світом. Ці персонажі найчастіше є основними носіями теми твору.

Другорядні персонажі можуть бути менш оригінальними, часто виконуючи функцію підтримки основної лінії розвитку подій, однак навіть серед них можна виявити унікальні постаті, яким належить суттєва роль у розвитку сюжету і які теж можуть претендувати на авторський захист. Часом вони є репрезентантами якогось із соціальних чи психологічних типажів, але навіть у цьому разі їхня індивідуальність та незвичайність можуть становити художню цінність.

Епізодичні персонажі, які мають лиш моментальний вплив на розвиток сюжету, найчастіше не є об'єктами авторського права, бо їхня роль у творі незначна й не вимагає особливої художньої оригінальності. Проте якщо персонаж виконує функцію, що пов'язана із ключовими для сюжету темами, або якщо він має нестандартні характеристики, то може теж бути визнаний унікальним та заслуговувати на юридичний захист.

З погляду культурології, персонажі можуть бути носіями глибинних ідей, символів і архетипів, що втілюють певні культурні, соціальні та психологічні концепти. У цьому контексті особливу роль відіграє символічне значення персонажа, його здатність взаємодіяти з читачами через універсальні теми й конфлікти. Персонаж, що резонує з культурними традиціями, може стати своєрідним культурним символом, що здобуває популярність і визнання поза межами самого твору (Fisher, 2004, p. 175). У таких випадках авторське право на персонажа може виходити за межі його функції в сюжеті і охоплювати також культурний і соціальний контексти, у яких цей персонаж існує.

Аналіз літературних персонажів як об'єктів авторського права вимагає не лише знання конкретних літературних стилів і жанрів, але й глибокого розуміння того, як персонажі можуть взаємодіяти з іншими елемен-

тами твору, як впливають вони на культурну та соціальну свідомість. Тільки через комплексний підхід можна правильно оцінити, чи є персонаж оригінальним і таким, що заслуговує на захист від несанкціонованого використання чи копіювання.

З юридичного погляду, літературний персонаж може бути під охороною авторського права лиш у тому разі, якщо є результатом оригінальної творчої діяльності автора й має достатньо яскраву індивідуальність для того, щоб бути кваліфікованим як твір. В Україні авторське право охороняє «твори літератури», проте поняття «персонаж» не має чіткого визначення в законодавстві. Відповідно постає питання: чи може персонаж бути визнаний самостійним об'єктом авторського права, якщо він не є центральною фігурою твору, а лише частиною сюжетної структури (Liptak, 2016, p. 54). Це питання потребує розгляду через призму актуальних правових норм, а також судової практики, яка визначає, чи має персонаж захист у рамках інтелектуальної власності.

Одним з основних завдань у контексті нашого дослідження є визначення того, які саме характеристики персонажа достатньо оригінальні для того, щоб він міг бути визнаний об'єктом авторського права. У літературному контексті важливо розрізняти типові персонажі (які повторюються в різних творах і жанрах) і ті, що мають унікальні риси, які виводять їх поза межі стереотипних уявлень (Lessig, 2004, p. 119). Для цього аналізують різні аспекти персонажа: його фізичні, психологічні характеристики, особливості мовлення, унікальність поведінки, а також вплив на розвиток сюжету й тематику твору.

Сучасна практика експертизи літературних творів із метою визначення прав на них потребує міждисциплінарного підходу. Зважаючи на те що літературний персонаж може бути складним і багатограним елементом художнього твору, важливо враховувати не лише правову, а й літературознавчу його оцінку. Літературознавці можуть допомогти визначити, чи є персонаж оригінальним і таким, що має достатню художню цінність, щоб бути охоронюваним (Walters, 2010, p. 618). Для експертів з авторського права важливо мати чіткі методологічні орієнтири оцінювання персо-

нажа на відповідність вимогам авторського права. Міждисциплінарний підхід допомагає ці орієнтири об'єктивно й точно окреслити.

Результати дослідження мають значення для вдосконалення правової практики в Україні щодо захисту авторських прав на літературних персонажів. Оскільки вітчизняне законодавство не має чіткої норми, яка регулює охорону персонажів як окремих об'єктів авторського права, результати цієї статті можуть сприяти формуванню нових підходів в законодавстві та судовій практиці. Крім того, дослідження може бути корисним для фахівців у галузі інтелектуальної власності, літературознавців, а також для авторів та творців, які прагнуть захистити свої права на унікальних персонажів.

Висновки. Аналіз літературних персонажів у контексті авторського права є важливим складником правознавства, адже персонаж – це не лише елемент художнього твору, а й потенційний об'єкт інтелектуальної власності. Підхід до аналізу персонажів з позицій авторського права вимагає інтеграції літературознавчих, культурологічних та правових методів дослідження, що визначають оригінальність персонажа та його здатність бути захищеним від копіювання та використання без згоди автора.

Персонаж, наділений психологічною глибиною, оригінальним мовленням та актуальною соціальною функцією, має потенціал стати об'єктом авторського права. Оригінальність героєві твору забезпечують не лише

його фізичні чи зовнішні характеристики, а й складність внутрішнього світу і роль у розвиткові сюжету.

Позаяк персонаж є частиною загальної літературної традиції, він взаємодіє з іншими персонажами та з художніми кодами твору, що визначає його функціональність та оригінальність у межах конкретного культурного контексту. Визначення меж авторського права на персонажа потребує обережності, оскільки не кожен персонаж може бути визнаний оригінальним у юридичному сенсі.

Отже, дослідження літературних персонажів як об'єктів авторського права підтверджує важливість широкого міждисциплінарного підходу, щоб всебічно оцінити не тільки літературну, але й правову цінність персонажа. Персонаж, як культурний та художній феномен, здатний слугувати основою для створення нових правових норм і стандартів, що регулюють використання інтелектуальної власності в літературі.

Перспективу подальших досліджень із проблеми становить розроблення міждисциплінарних методик для експертної оцінки персонажів у судових спорах з інтеграцією літературознавчих, правових і культурологічних аспектів. Додатково варто дослідити етичні аспекти використання персонажів у процесах адаптації та комерціалізації зі збереженням балансу між правами авторів і суспільними інтересами. Ці напрями сприятимуть удосконаленню правозастосовної практики та ефективнішому захисту інтелектуальної власності.

ЛІТЕРАТУРА

- Fisher W. W.** Theories of intellectual property. *New essays in the philosophy of intellectual property* / S. R. Munzer, ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. P. 168–184.
- Ginsburg J. C.** Copyright law and the artistic process. New York : Oxford University Press, 2003. 263 p.
- Kwall R. M.** The soul of creativity : Forging a moral rights law for the United States. Stanford University Press, 2013. 178 p.
- Lessig L.** Free culture : How big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity. New York : Penguin Books, 2004. 236 p.
- Liptak A.** The law of copyright. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 245 p.
- Walters R.** The evolution of copyright law in the digital age. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2010. Vol. 5. № 9. P. 615–622.

REFERENCES

- Fisher, W. W.** (2004). Theories of intellectual property. In S. R. Munzer (Ed.), *New essays in the philosophy of intellectual property* (pp. 168–184). Cambridge: Cambridge University Press [in English].
- Ginsburg, J. C.** (2003). *Copyright law and the artistic process*. New York: Oxford University Press [in English].

- Kwall, R. M.** (2013). *The soul of creativity: Forging a moral rights law for the United States*. Stanford University Press [in English].
- Lessig, L.** (2004). *Free culture: How big media uses technology and the law to lock down culture and control creativity*. New York: Penguin Books [in English].
- Liptak, A.** (2016). *The law of copyright*. Cambridge: Cambridge University Press[in English].
- Walters, R.** (2010). The evolution of copyright law in the digital age. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 9 (Vol. 5), (pp. 615–622) [in English].